



Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 47 Volume: 9 Issue: 47

Aralık 2016 December 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

İMDAT HIRSIZ VAR!: 1625-1650 AMASYASINDAN HIRSIZLIK HİKAYELERİ HELP! THERE IS A THIEF: THEFT STORIES FROM AMASYA IN 1625-1650

Sibel KAVAKLI KUNDAKÇI*

Öz

Mal varlığına karşı işlenen suçlar arasında yer alan hırsızlık, tarih boyunca tüm toplumlarda suç sayılmış ve bu suç işleyenler farklı şekillerde cezalandırılmışlardır. Benzer şekilde Osmanlı hukukunda da hırsızlık, hadd suçu olarak tanımlanmış ve bu suça yönelik çeşitli cezalara yer verilmiştir. Hadd cezasının uygulanabilmesi için de suçun tüm unsurlarının bir arada gerçekleşmiş olmasına dikkat edilmiştir. Bu bağlamda çalışmanın konusu, 1625-1650 yılları arasında Amasya mahkemesine yansıyan örneklerle hırsızlık suçunun unsurları çerçevesinde suçun mahkemeye getirilmesi, mahkemece soruşturulması ve mahkemenin suçla ilgili uyguladığı yöntemlerdir.

Anahtar Kelimeler: Amasya, Hırsızlık, Suç, Şer'iyeye Sicili, Hukuk.

Abstract

The theft, arrayed between the crimes against property, has been considered a crime in all societies throughout history and imposed various penalties for this crime. Similarly, the hadd was defined as a crime and imposed different penalties for this crime in Ottoman law. However, in order to implementation of the hadd penalty, it has been noted that all the elements of crime have to realize in a combination. In this context the issue of this study, within the framework of the elements of crime with examples reflected Amasya court between the years 1625-1650, the crimes brought to court, investigated and the methods performed in court.

Keywords: Amasya, Theft, Crime, Court Record, Law.

GİRİŞ

"târih-i kitâbdan bir gün mukaddem ba'de'z-zuhr hâlen sâkine olduğum menzilimin kapusunu kilidleyüp hamama gitmiş idim vakt-i mezbûrda ben hamamda iken kapumun kilidi kırılıp ve odamda olan sepedimin kilidi dahi kırılıp içinden bir sîm kemer raht ve bir kırmızı kadife merdâni kaftan sirka olunmuş mazannam Mehmed ve Mustafa'dır suâl olunsun" (AŞS: 8, 38, 4). Hacı Hamza mahallesinden Raziye, mahkemede başından geçen hırsızlık olayını bu cümlelerle anlatarak aynı mahalleden Mehmed ve Mustafa kardeşler hakkında davacı olmuştur. Bu örnek, insanlık tarihi kadar eski olan, her toplumda suç sayılan ve yüzyıllar geçse de yöntemin hiç değişmediği böylece suçu meydana getiren unsurların da çoğunlukla aynı kaldığı hırsızlık suçu ile ilgilidir. Raziye örneği üzerinden çalışmanın konusu, 1625-1650 yıllarına ait Amasya mahkeme kayıtlarından örneklerle Osmanlı hukukunda hırsızlık suçu ve cezasıdır. Değerlendirilen belgelerde, hırsızlığın karşılığı olarak "sirkat" kelimesi geçmektedir. Başka kaynaklarda, hırsızlık için "uğrulama" hırsız için de "uğru" kelimelerinin de kullanıldığı bilinmektedir (Sami, 1314: 578). Arapça bir kelime olan sirkat, sözlükte çalma, aşırma ve hırsızlık anlamına gelmektedir (Devellioğlu, 2001: 957). Hukuki bir terim olarak ise, başkasına ait bir malın sahibinin rızası olmadan mülk edinme kastıyla korunduğu yerden gizlice alınması anlamını taşır (Avcı, 2004: 232). Bu tanımlamaya suçun oluşması için aranan şartların da dâhil edilmesi ile daha ayrıntılı tanımlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin fıkıh kaynaklarında hırsızlık, "cezâi ehliyeti hâiz bir kimsenin başkasına ait kendisine fesat karışmamış hemen bozulmayan, nisab miktarındaki bir malını, muhafaza altındaki yerden gizlice almasıdır" şeklinde tarif edilmektedir (Bilmen, 1968: 261), (Bardakoğlu, 1998: 385), (Bor, 2009: 50-54). İslam hukukuna göre, iki tür hırsızlık vardır. Bunlardan biri, sirkat kelimesini karşılayan, başkasına ait bir malı sahibinin izni olmadan götürmek anlamına gelen "es-sarikatü's-sagîr" (küçük veya basit hırsızlık) diğer bir çeşidi de eşkıyalık, silahlı soygun ve gasp suçlarını karşılayan, "es-sarikatü'l-kübra" (büyük hırsızlık)'dır (Cin, Akgündüz, 1989: 269). Makalenin konusu, hırsızlığın ilk çeşidi olan küçük ve basit hırsızlıktır. Yukarıdaki tanımdan da anlaşılacağı üzere suçun oluşabilmesi için hukuken bazı şartlar gerekmektedir. Öncelikle suçu işleyen kişinin akıllı ve buluğa ermiş olması gerekir. Ayrıca bu kişiyle ilgili suç işleme kastını taşıması ve bu kastın hukuken geçerliliğinin olması şartı aranır. Eylem sırasında çalınan malın başkasına ait olması, bu malda hırsızın mülkiyet cinsinden bir hakkının veya hak şüphesinin olmaması gerekirken malın bulunduğu yerden gizlice alınması şarttır. Yine çalınan malla ilgili olarak hukukça korunmaya değer, mali değeri olan, çabuk bozulmayan ve koruma altında olan bir mal olması gerekir (Bilmen, 1968: 386).

* Yrd. Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü. skavakli@kastamonu.edu.tr.

Osmanlı hukukunda hırsızlık, hadd cezasını gerektiren suçlar arasında sayılmıştır. Hadd cezaları ise ağır ceza sayıldığı için yargılamada çok hassas davranılmış hiçbir şüpheye imkân verilmemiş ve en küçük bir şüphe haddin düşmesine neden olmuştur (Akgündüz, 1990: 107-108). Bu sebeple de hadd cezasını gerektiren suçlarda cezanın verilebilmesi için hukuken bütün şartların oluşmasına özen gösterilmiştir. Hırsızlık suçuna uygulanacak hadd cezası, İslam hukukundan da yararlanılarak "*hırsızlık yapan kadın ve erkeğin ellerini tenkil edici (ve ibret verici) bir ceza olarak kesin*" ayetiyle belirlenmiştir (Maide, 5/38). Böylece unsurları ve cezalandırılabilme şartları oluşmuş ve suçu işlediği kesin olarak ispatlanmış suçlulara hadd cezası olarak sağ elin bilekten kesilmesi cezası verilmiştir (Bardakoğlu, 1998: 390-391) Ancak, Osmanlı hukukunda el kesme cezası nadiren uygulanmıştır. Örneğin XVII. ve XVIII. yüzyıllara ait şer'iyeye sicilleriyle ilgili yapılan bir çalışmada, hırsızlık için verilen ve tamamı da XVII. yüzyıla ait olan hadd cezasıyla ilgili sadece beş karar olduğu tespit edilmiştir. Yine bu kararların uygulanıp uygulanmadığı da belli değildir (Menekşe, 1998: 112). Bu bağlamda, genellikle suçu sabit görülen suçlulara ta'zir cezası şeklinde ölüm, hapis, para, kürek ve kalebentlik gibi cezalar verilmiştir (İpşirli, 1982: 203-248), (Göyünç, 1967: 40-42), (Kankal, 1993: 197-201), (Üçok, 1948: 58-59).

Değerlendirilen şer'iyeye sicillerinde hırsızlık suçunun sabit olmasıyla birlikte verilen bir ceza örneğine rastlanmamıştır. Bu sebeple hırsızlık, makalede suç ve ceza ilişkisi üzerinden değil de daha çok suçu meydana getiren unsurlar çerçevesinde ele alınacaktır. Hırsızlık ile ilgili örnekler, suçun mahkemeye getirilmesi, mahkemece kovuşturulması ve bu konuda mahkemenin uyguladığı yöntemler bağlamında değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1) SUÇU MEYDANA GETİREN UNSURLAR: SUÇUN FAİLİ TARAFINDAN KASITLI, GİZLİCE VE GECE İŞLENMESİ

Hırsızlık suçunun oluşması bakımından en gerekli şartlardan biri, suçu işleyen akıllı ve buluğa ermiş olmasıdır. Buluğa ermemiş olanların üzerinden hırsızlık isnadı kalkmaktadır. Örneğin, hırsızlık suçuyla suçlanan Kal'a-ı Bala mahallesinden Hüseyin, belgede geçtiği şekliyle mahkemede kendisine yöneltilen suçlamada, "*merkûme hatunun esvâbı zâyî ve sirka oldukda ben sağır ve nâ-bâliğ idim merkûmenin esvâbından haber ve ağâhım yokdur*" diyerek olayın olduğu zaman kendisinin küçük ve buluğa ermemiş olduğunu söyleyerek kendisini savunmuştur. Mahalleden el-Hacc Yakup Kethüda ve el-Hacc Muslu da iyi haline şahitlik edince beraat etmiştir (AŞS: 2, 57, 2).

Diğer bir şart ta başkasına ait olduğu bilinen bir malın sahiplenme maksadıyla kasıtlı olarak alınmasıdır. Bu kasıt unsurunu ortadan kaldıran gerekçelerden biri hırsızlığın zorlama altında gerçekleşmesidir. Bu sebeple de mahkemece suçlanan kişiler, olaydaki kasıt unsurunu ortadan kaldırmak için olayı zorlama altında gerçekleştirdikleri savunmasına başvurmuşlardır. Örneğin, Sancakbeyi Ahmed Paşa'nın adamlarından Mehmed Ağa'nın yaptığı bir suç duyurusu üzerine tutulan kayıttan anlaşıldığına göre, Alevi köyünden İbrahim'in evinden bir miktar eşyası çalınmıştır. İbrahim çalınan eşyasını Firoz köyünden Ahmed ve eşi Reyhan ile Alevi köyünden Yakup'un elinde bulmuştur. Bunun üzerine Ahmed ve eşi Reyhan sorgulanınca cezadan kurtulmak için suçu zorla işlediklerini söylemişlerdir. Onlara göre, Gelgiras köyünden Mustafa ve Alışar köyünden Çalkıranoğlu gece onları zorla evlerinden çıkartarak İbrahim'in evine götürmüşler ve onların zorlaması ile eşyasını çalmışlardır. Yine onlara göre eşyalar Mustafa ve Çalkıran'ın emanetidir. Köylüleri Ahmed ve Reyhan hakkında kötü şahitlik yapınca söylediklerinin doğru olmadığı kuvvetle muhtemeldir. Eşyalar İbrahim'e teslim edilmiştir (AŞS: 4, 80, 3). Ahmed ve eşi Reyhan suçu hem zorla işlediklerini hem de çaldıkları malların emanet olduğunu söylemişlerdir. Bilindiği gibi her ne kadar çalıntı mal kendinde bulunsa da bu malı çalmadığını veya bir başkasından satın veya emanet aldığını söylerse hadd cezası uygulanmaz çalıntı mal sahibine teslim edilirdi (Bilmen 1968: 286-287). Ahmed ve eşi Reyhan'da bu uygulamadan yararlanmak istemişlerdir.

Suçun oluşması için aranan şartlardan biri de malın sahibinin rızası olmadan gizlice alınmasıdır. Malı gizlice almanın yollarından biri, malın sahibinin olmadığı bir zamanı beklemek ya da malı gece almaktır. Suçun oluşma şartları ayrıntılarda gizli olduğu için malları çalınan kişiler, mahkeme kayıtlarına geçen ifadelerinde hırsızlığın olduğu zaman ve yerle ilgili ayrıntılı bilgiler vermişlerdir. Genel olarak değerlendirilen her belgede olayın ne zaman gerçekleştiği ayrıntılı olarak yazılıdır. Çünkü verilecek ceza ona göre tespit edilecektir. Örneğin gündüz bir eve girip de sahibinin gözü önünden rızası olmadan malını çalan hırsıza mağdurun başkasından yardım istemesi mümkün olduğundan had cezası verilmez. Yine gündüz sahiplerinin evlerinde olmadıkları bir zamanda evlerine giren kişilere ta'zir cezası verildiğini gösteren örnekler vardır (Menekşe, 1998: 80). Ancak geceye eve gizlice giren hırsız, sahibinin yine gözü önünde malını alsa mağdurun yardım çağırma imkânı olmadığından gizlilik şartı gerçekleşmiş sayılır ve hırsıza had cezası verilir (Bilmen, 1968: 274). Aynı durum sahibi evde yokken evine girip malını çalan hırsız için de geçerlidir. Bunlar aynı zamanda suçu ağırlaştırıcı nedenlerdendir.

Yukarıdaki örnekte, Raziye suçu meydana getiren unsurları mahkemede ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır. Evde olmadığı ve hatta hamamda olduğu bir vakitte hem de öğlen vaktinde hırsızlar evine

girerek çeşitli eşyasını çalmışlardır. Yine belgede “*ben âher yerde iken*” şeklinde ifade ettiği evinde olmadığı bir gece vakti evine hırsız giren Zire köyünden Mehmed Beşe de aynı köyden Abdi ve eşi Fatma’yı suçlamış ve onlar da suçlarını itiraf etmişlerdir (AŞS: 4, 65, 1). Abdi ve eşi Fatma’ya nasıl bir cezanın verildiği belli değildir. Ancak, ikrar ve itiraf edenlere ta’zir cezasının uygulanabileceğini gösteren fetvalar vardır (Düzdağ, 2012: 191).

Gizlice alınma şartının tamamlanması için hırsızın malı muhafaza edildiği yerden alması, malı mağdurun mülkünün sınırları dışına çıkarması, ayrıca malın hırsızın zilyetliğine (tasarrufuna) geçmiş olması gerekir. Örneğin, bir eve hırsızlık kastıyla giren ancak suçüstü yakalan bir kişinin eylemi teşebbüs aşamasında kaldığı için hadd değil ta’zir cezası verilir (Bardakoğlu, 1998: 386). Bu konuya kayıtlardan anlaşıldığına göre suçüstü yakalanan Ferhad ve Veli örnek olarak gösterilebilir. Belgeden anlaşıldığına göre, Sancakbeyi Ahmed Paşa’nın kaimmakamı el-Hacc Hüseyin Ağa, gece güvenliği sağlamak için attarlar çarşısında gezerken Ferhad isimli zimmîyi Müezzinoğlu Hüseyin ve Mustafa’nın dükkânlarının yakınında dükkânların kilidini açmak için kullanacağı keskin aletlerle ve Müslüman kıyafetiyle yakalamıştır. Kendisi için kurulan mahkemede Ferhad, suçunu itiraf etmesine rağmen suçüstü yakalandığı için Ferhad’a hadd cezası değil ta’zir cezası verileceği düşünülebilir (AŞS: 10, 74, 2). Suçüstü yakalanan hırsızlardan biri de Veli’dir. Tüccarların barhanelerine giren Veli, tüccarlar tarafından suçüstü yakalanmıştır. Mahkemede Veli, beş kişi ile birlikte barhaneye girdiklerini ve hiçbir şey çalmadan yakalandıklarını itiraf etmiştir (AŞS: 4, 24, 2). Yukarıdaki açıklamaya göre Ferhad ve Veli’ye verilecek ceza ta’zir olacaktır. Yine de Ferhad’ın kıyafet değiştirerek suç işleme suçunu ağırlaştırıcı nedenler arasında gösterilebilir (Avcı, 2004: 250).

2) SUÇUN MADDİ UNSURU: MAL

Çalınan malın her şeyden önce başkasına ait olması gerekir. Başkasının mülkünde olan bir malın gizlice alınması sonucunda hırsızlık suçu oluşur. Malın belli bir kısmının hırsıza ait olması veya böyle bir mülkiyet şüphesinin bulunması durumunda hadd cezası kalkar ve ta’zir cezası verilir. Örneğin, babanın çocuğuna ait bir malı alması, evlilik bağından dolayı akrabalık münasebeti olanların birbirlerinin malını çalması, ortağından habersiz bir malın alınması, karı kocanın birbirlerinden, işçinin işvereninden, hizmetçinin çalıştığı evden, alacaklının kendisine borçlu olanın malını çalması hadd cezasını gerektirmez (Menekşe, 1998: 82-83). Osmanlı kanunnamelerinde de aile bireyleri arasında geçen hırsızlığa ta’zir cezasının verileceği ile ilgili hükümler vardır (Akgündüz, 1990: 389). Değerlendirilen belgelere göre, aile bireyleri arasındaki hırsızlığa tek örnek belge, Ladik Davud Paşa mahallesinden Ahmed hakkındadır. Belgeden anlaşıldığına göre, Ahmed bizzat kendisi mahkemeye başvurmamıştır. Sancakbeyi Ahmed Paşa’nın adamlarından Mehmed Ağa tarafından suç duyurusunda bulunulmuş ve Ahmed’e evinden çalınan eşyaları için kimden şüphelendiği sorulmuş o da üvey babasından şüphelendiğini söylemiştir (AŞS, 4, 91, 2). Üveybaba Hüseyin Beşe suçunu itiraf etmiştir.

Hırsızlık suçunun oluşması için çalınan malla ilgili olarak öncelikle mahkemeye başvuran kişilerin çalınan mallarının kendi mülkleri olduğunu ispat etmeleri gerekiyordu. Bu sebeple de çalınan mallar, mahkemede ayrıntılı bir şekilde sayısıyla birlikte kayıt altına alınır. Çalınan eşya ile ilgili sahibi olduğunu kanıtlayacak bir takım özellikler vurgulanırdı. Örneğin, belgeden anlaşıldığına göre, Şamiler mahallesinden Yusuf’un yedi gün önce evinden eşyası çalınmıştır. Eşyalar belgede şöyle sıralanmaktadır; “*bir tane siyah kapama bir münakkaş makrume ve dört aded dülbend ve yedi aded yüzük*”. Çalınan eşyalardan siyah kapamayı Kazgancı mahallesinden Manas adındaki zimmîde görmüş ve hakkında dava açmıştır. Manas siyah kapamayı İlyas Beşe isimli birinden aldığını söylemiştir. Yusuf kapamanın kendisinin olduğunu ispatlaması gerekir ki mahallelilerinden İbrahim ve Abdullah kapamanın Yusuf’un olduğuna şahitlik etmişlerdir. Hatta Yusuf, siyah kapamayı satmadığına, hibe veya emanet olarak başka birine vermediğine kadı huzurunda yemin etmiştir (AŞS: 6, 53, 1). Yine Kurşunlu mahallesinden el-Hacc Pir Ali Ağa belgede “*bir sene mukaddem mülkümden bir siyah deste kuyruk içdiş ve eşşekde beş yaşında atım*” şeklinde tarif ettiği çaldığı atını Bayburtlu Ali Bey’de görmüştür. Ali Bey ise atı Karahisarlı Ali Çelebi’nin kethüdası Deli Ferik diye bilinen kişiden satın aldığını söylemiştir. el-Hacc Pir Ali Ağa, mahalleliden Pir Ali Hatip, Himmet Efendi, Mehmed ve Nebi’nin şahitlikleri ile, atın kendisinin olduğunu ve bir sene önce çaldığını ispatlamıştır (AŞS: 5, 35, 1). Köyceğiz mahallesinden Mahmud Bey’in evinden belgeye göre, “*bir yemeni makrame ve münakkaş makrama uçkur ve bir taovuskuşlu hizmetli makrame ve bir kenarı sırmalı beyaz cünd ve bir al kenarı sim ala cünd ve bir sırmalı harir makrame*” çalınmıştır. Çalınan eşyalar aynı mahalleden Mehmed’in evinden çıkmıştır. Bu eşyaların kendisinin olduğunu ispatlamak için Mahmud Bey, Himmet ve Hüseyin’i şahit olarak göstermiştir (AŞS: 10, 88, 2). Örneklerden de anlaşıldığı gibi mağdurlar çalınan eşyalarının kendilerinin olduğunu ispatlayama çalışırken sanıklar da Bayburtlu Ali’nin yaptığı gibi çalmadıklarını başkasından satın aldıklarını söylemişlerdir. Yukarıda da ifade edildiği gibi çalıntı mal kendinde bulunan bir kimse, bu malı çalmadığını veya bir başkasından satın aldığını beyan ederse sanığa hadd cezası uygulanmaz çalıntı mal sahibine teslim edilir (Bilmen, 1968: 286-287). Bu sebeple de suçu inkâr eden sanıklar her defasında çalınan malın sahibinin olduğunu bilmediklerini ve başkasından satın aldıklarını iddia etmişlerdir.

Çalınan eşyalarının listesini tutturmak için de mahkemeye başvurular olabiliyordu. Daha öncede isminden bahsedilen çadırından eşyası çalınan Sipahi Hüseyin'in arzuhalinde bir sepet içinde altın ve parası ile belgede geçen ifade ile "*hüccet-i şer'iyede tahrir olunduğu üzere bazı esvâb ve erzâkı*" çalındığı yazılıdır (AŞS: 1, 174, 1). Buradan Hüseyin'in çalınan eşyalarının kayıt altına alınması için mahkemeye geldiği ve bir hüccet belgesi aldığı anlaşılmaktadır.

Suçta konu olan mal, hukukça korunmaya değer ve çabuk bozulmayan bir mal olmalıdır. Yine malın ağırlığı ile ilgili olarak suçlunun veya suçluların fiili ile taşınır olması yeterlidir (Bardakoğlu, 1998: 386). Ayrıca malın değeri (nisap miktarı) de önemlidir. Örneğin, çalınan mal, on dirhem gümüş veya 4,5 gram altın tutarından daha az olursa suça ta'zir cezası uygulanır (Avcı 2004: 239-240). Bu konu hakkında, Kanuni dönemi ceza kanunnamesinde kovan, koyun ve kuzu hırsızlığında çalınan mal nisap miktarına ulaşmazsa ta'zir ulaşırsa hadd cezası verileceği belirtilmektedir (Akgündüz, 1990: 301). Osmanlı'da bu ta'zir cezası çoğu zaman para cezası olarak öngörülmüştür (Menekşe, 1998: 82). Değerlendirilen hırsızlık olaylarında yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi çoğunlukla giyim eşyası ve erzak çalınmıştır. Bu eşyaların o günkü fiyatı bilinmediği için nisap miktarı konusunda net bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak çoğu hırsızlık olayının nisap değerinin altında olduğu düşünülebilir. Ezinepazarlı Beyzade Mustafa Bey'in belgeye göre, çalınan eşyalarının listesi şöyledir; "*bir telli hare kaftan ve iki canfes kaftan ve bir sarı atlas kaftan ve bir kadife döşek yüzü ve bir hamam gömleği ve iki bohça ve bir kemer kuşak sair hayli esbâb ve erzâkı*" (AŞS: 1, 24, 1). Para en çok çalınan mallar arasındadır. Örneğin, daha önce ismi zikredilen tüccar Yeniçeri Hüseyin Bey, mahkemede Sarı Mehmed Han'ın da kaldığı sırada odasından çalınan eşyaları belgede şöyle sıralanmaktadır; "*otuz kuruş kıymetli iki sarmalı abanı ve dört kuruş kıymetli bir sade abanı ve on kuruş kıymetli bir sim bıçağını ve on kuruş kıymetli bir sade acem kilimimi ve iki şal ve bir dülbend ve uç kuşağını ve bir beyaz kesem ile tahminen eli altmış kuruşluk hurde akçemi*". Başka bir kayıttan anlaşıldığına göre, Şamice mahallesinde Alagöz Tekkesi'nde evi olan Mustafa Dede'nin evinden 30 kuruşunu ve biraz bozuk akçesini çalmışlardır (AŞS: 9, 48, 1). Bayezidpaşa mahallesinden Hemraz hatunun evinden kendi ifadesiyle "*üç aded filorisi ve elli beş aded riyal kuruşu ve iki kuşağı ve bir miktar ipeği ve dahi bazı esbabı*" çalınmıştır (AŞS: 3, 85, 2). Sicillere yansıyan hırsızlık olaylarında diğer eşyalarla birlikte altının da çalındığı olmuştur. Bu altınların miktarı da çok fazla değildir (AŞS: 1, 174, 1; 2, 55, 2; 4, 65, 1; 10, 92, 1; 10, 115, 1; 11, 22, 1). Örneğin, Rıdvan ve oğlu Mehmed'in kaleden çaldığı eşyalar arasında bir altın yüzük bulunmaktadır (AŞS: 2, 55, 2). Mutfak eşyası da çalınan eşyalar listesinde yerini almaktadır. Uzun Mustafa mahallesinden Hüseyin Halife'nin evinden üç tenceresi, bir tavası, bir ibriği ve bir sahanı çalınmıştır (AŞS: 8, 43, 4). Erzâkın çalındığına örnek ise daha önce ismi geçen Boğa köyünden el-Hacc İsmail ile ilgili belgedir. Evinden 6 keyl buğdayı, 4 keyl arpası ve dört beş batman pekmezi çalınmıştır (AŞS: 10, 35, 3). Taşâbadlı Mehmed'in evinden yirmi batman hakirli pamuğu ve bir çift demirleri ile başka bir belgeden de anlaşıldığına göre, Amasya'da bulunan sarayın pencere demirleri çalınmıştır (AŞS: 1, 5, 3; 1, 60, 2). İlgazi köyünden Mahmud'un arabası, Çorumlu İbrahim Bey ile Kurşunlu mahallesinden el-Hacc Pir Ali Ağa'nın atı, Ladikli Abdi'nin iki ineği, Yördenik köyünden İbrahim'in üç kovan arısı, Samsun Kasabasından Gorgi ile Hızırpaşa mahallesinden Ebubekir'in katırı, Sonsa köyünden Mehmed'in beygiri diğer çalınan mallar arasındadır (AŞS: 2, 90, 3; 6, 40, 3; 5, 35, 1; 5, 10, 1). Görüldüğü üzere çalınan eşyaların büyük değerlerinin olduğunu söylemek biraz güçtür.

Hırsızlık suçunun haddi gerektirecek şekilde tam olarak işlenebilmesi için malın koruma (hırz) altında olması gerekir. İzinsiz girilmesi veya açılması yasak olan ev, dükkân, han, kasa, sandık gibi yerler malın korunmasını sağlar. Umuma açık mescit, yol ve resmî daire gibi yerler bekçisi bulunmadığı takdirde koruma şartını gerçekleştirmezken herkese açık kır, mera gibi yerlerde bekçi bulunduğu takdirde koruma şartını gerçekleştirir (Bardakoğlu, 1998: 387). Değerlendirilen dönemde, malların ya da değerli eşyaların en iyi korunduğu yer evlerdi. Evlerin de nasıl korunaklı hale geldiği önem kazanmaktadır. Öncelikle evlerin kapısını kilitlemek malların koruma altına alınması için önemli bir tedbirdi. Makalenin başında örnek olarak verilen ve yine suçun oluşması için aranan şartları mahkemede ayrıntılı bir şekilde dile getiren Raziye, evinin kapısını ve hatta büyük bir ihtimalle altın ve para gibi değerli eşyalarını koyduğu sepet diye tabir ettiği kasasını dahi kilitletiğini özellikle ifade etmektedir. Ancak hırsızlar hem evinin hem de kasasının kilidini kırmışlardır. Yine isminden sıklıkla bahsedilen Sipahi Hüseyin, sepet içinde altın ve parası olduğunu ve sabah uyandığında sepeti kilidi bozulmuş bulduğunu belgede anlatmaktadır (AŞS: 1, 174, 1). Aşağıda ismi zikredilecek olan Emrullah Ağa ve Çakir Efendi'nin merkeze gönderdikleri mektuplarından sepette sakladıkları bin beş yüz kuruş paralarını ve bazı eşyalarını çaldıkları anlaşılmaktadır (AŞS: 3, 76, 2). Yine bir başka belgeye göre, Zire köyünden Mehmed Beşe ile Gelgiras köyünden Hatic'e'nin evlerinden sepetlerini hiç açmadan olduğu gibi çalmışlardır (AŞS, 4, 65, 1; 4, 13, 1). Bu örneklerle göre sepet şeklinde ifade edilen nesne bir kasa olarak değerlendirilebilir. Hatta sepet için bir kişinin kaldırıp götürebileceği bir ağırlıkta olduğu düşünülebilir. Yine dükkânların da kilitlendiği belgelerden anlaşılmaktadır. Örneğin, daha öncede zikredilen belgeden anlaşıldığına göre, Kaimmakam el-Hacc Hüseyin Ağa gece güvenliği sağlamak amacıyla attarlar çarşısında gezerken hırsızları dükkânların kilidi yakınında yakalamıştır. (AŞS: 10, 74, 2).

Mallarının çok da korunaklı olmadığı düşünölen kişiler yolcular ve tüccarlardır. Bu sebeple de onların sık sık hırsızlık olaylarına maruz kaldıkları sicillerden anlaşölmaktadır. Örneğinin belgeden anlaşöldüğüne göre, Emrullah Ağa ve Çakir Efendi İstanbul'a giderken Dürzigünü, Musagünü ve Tekkeğini köylerine geldiklerinde bin beş yüz kuruş paraları ve çeşitli eşyaları çalınmıştır (AŞS: 3, 76, 2). Yine kayıtlardan anlaşöldüğüne göre, hırsızlık olayı ile karşılaşan tüccar grubu Mehmed, diğeri Mehmed ve Nasuh isimli tüccarlardır. Acem kervanı ile Turhal kasabasında bir su kenarında konakladıkları sırada beş kişi gece vakti ticaret mallarını almak amacıyla barhanelerine (yüklük) girmiştir (AŞS: 4, 24, 3). Daha önce de söylendiğı gibi tüccarlar tarafından Veli suçüstü yakalanmış ve beş kişi ile barhaneye girdiğini kabul etmiştir. Örneklenden anlaşöldüğü gibi yolculuk sırasında malların çok da korunamamasından bu tür olayların sıklıkla yaşandığı söylenebilir.

Hırsızlık sıklıkla evden bir malın çalınması ya da yolculuk sırasında gerçekleştiğı gibi tüccar Hüseyin Beşe örneğinde olduğı gibi handan da gerçekleşmiştir. Belgeye göre, ticaret için geldiğı Amasya'da Sarı Mehmed hanında kalan Hüseyin Beşe parasını ve bazı kıymetli eşyalarını çaldırılmıştır. Belgede sebebi belirtmeyererek Eskikethüda mahallesinden Ahmed ile Şamiler mahallesinden Şaban'dan şüphelenmektedir. Mahkemede suçlarını itiraf eden hırsızlardan Şaban, Arslan isminde bir Ermeni'nin de kendisiyle birlikte olduğunu ve handa odanın penceresinden girip çaldıkları eşyayı Ahmed'e ve parayı da Arslan'a teslim ettiğini kabul etmiştir (AŞS: 4, 21, 1).

Malların daha iyi korunması için kaleye konduğı bilinmektedir (Batmaz, 1996: 8). Ancak kaleye konan malların da güvende olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Örneğinin ismi sıklıkla geçen Rıdvan ve oğlu Mehmed'in kaleden bir zülüflük, bir sarkıtma ve bir altın yüzüğü çalınmıştır. Onlar mahkemede bir taraftan aynı mahalleden Ahmed ve Ali'yi suçlamışlar bir taraftan da diğeri mahalleli hakkında davacı olmadıklarını söylemişlerdir (AŞS: 2, 55, 2). Yine Mustafa Bey'in eşi Fatma'nın kalede bulunan belgede zikredilen ifadelerle "*hayli esbâbı ve cevâhir-i makûlesi*" yani değerli eşyaları çalınmıştır. Mustafa Bey'in suçladığı Kal'a-ı Bâlâ mahallesinden Hüseyin suçlamaları reddetmiştir (AŞS, 2, 56, 3). Görüldüğü gibi insanlar sahip oldukları malları korumak için evlerinin kapısını kilitlemek, değerli eşyalarını sepete koymak veya kaleye götürüp koymak gibi önlemler almış olsalar da hırsızlık olaylarını önleyememişlerdir.

Saray bir kamu mekânı olarak düşünöldüğünde buradan gerçekleştirilecek hırsızlık olayı da kamu malının çalınması şeklinde olacaktır. Belgeden anlaşöldüğüne göre, Kethüdayeri Seydi Ali Ağa, Saray-ı Amire Ağası Ali Ağa'dan saraydan birkaç pencere demirinin çalındığını duymuş ve bu pencere demirlerini Yusuf'ta görmüştür. Görevlendirdiğı Osman Bey, aracılığı ile Yusuf'a dava açmıştır. Yusuf ise bir hafta önce gece saraydan on adet pencere demiri çaldığını itiraf etmiştir. Hatta Yusuf'un belgede geçen ifadesinden anlaşöldüğüne göre, demirci Mahmud da suça ortak olmuştur. Yusuf, elinde olan pencere demirlerini Kale Dizdarı Mehmed Ağa'ya teslim etmiştir (AŞS: 1, 60, 2;3). Bu örnek, kaleden bir taşı alıp evine döşeme yapan bir kişi örneğine benzetilebilir. Bu kişi ile ilgili ta'zir cezasının gerektiğı konusunda fetva olduğundan Yusuf'a da ta'zir cezası verileceğı düşünölebilir (Düzdağ: 2012: 191). Yine Amasya, Geldiklan, Çorum ve Zünnunâbâd kadılarına yazılan buyruıldudan merkeze gönderilen develerden birinin çalındığı anlaşölmaktadır. Bu devenin bulunması veya bedelinin tazmini için Ali Ağa görevlendirilmiştir (AŞS: 6, 15, 2). Değerlendirilen dönem içinde kamu malına yönelik hırsızlık olayı bu iki örnekle sınırlı kalmıştır.

3) KOVUŞTURMA VE CEZA

Osmanlı hukukunda, hadd cezaları grubunda yer alan suçların takibi ve mahkemeye getirilmesi şikâyete bağılı olmadığı gibi suçlu kamu adına yargılanabilirdi. Hırsızlık suçu için de bu durumun geçerli olması gerekirken, aksine bir şahsın malına karşı işlendiğinden bu suçun yargılanması, malı çalınan ya da hakkı ihlal edilen kişinin davacı olmasına bağlanmıştır. Bu konuda fıkıhçıların çoğı mağdur şahsın davacı olmasını şart koşmuşlardır (Bardakoğlu, 1998: 389). Bu nedenle, mahkeme kayıtlarından anlaşöldüğüne göre, hırsızlıkla ilgili çoğı dava bizzat mağdurlar tarafından açılmıştır. Bunun yanında bazı suçların kovuşturulması görevini üstlenen yerel idarecilerin de davacı oldukları durumlar da olmuştur.

Osmanlı hukukunda hırsızlık suçunun hadd suç ve cezaları grubunda yer aldığı ve suçu sabit görünenlere elin kesilmesi şeklinde ceza verildiğı ancak bu uygulamaya nadiren başvurulduğı daha önce belirtilmişti. Kanunnameler, hırsızlık suçuna hangi cezanın verileceğı konusunda örnek teşkil etmiştir. Fatih Kanunnamesinde yer alan "*eğer at uğrula elin keseler, kesmezler ise iki yüz akçe cürüm alına*" maddesi ve diğeri kanunnamelerdeki benzer maddeler, (Akgündüz, 1990: 349) Osmanlı yargısına sabit olan bir hırsızlık suçu için iki ceza türünden birini seçme hakkı tanımıştır. Aynı zamanda bu maddelerin, suçun unsurlarında ya da ispat şartlarında bir eksikliğinin bulunması halinde, daha hafif bir cezanın uygulanabilmesi imkânını da getirdiğı söylenebilir (Bardakoğlu, 1998: 394). Yine Fatih Kanunnamesinde kaz ve ördek çalana ta'zir cezasının verilmesi, ayrıca koyun ve kovan çalından on beş akçe cürüm alınmasına dair hükümler vardır.

Yukarıdaki açıklamaya göre, çoğunlukla mahkemeye başvuranlar malları çalınan mağdurlardır. Mağdurlar mahkemede, suçu meydana getiren unsurları ayrıntılı bir şekilde belirttikten sonra şüphelendikleri kişi ya da kişiler hakkında davacı olmuşlardır. Şüphelendikleri şahıslar, kayıtlarda "*mazanna*

ittihâz iderim, mazannam" şeklinde geçmektedir. Tabi ki mağdurların suçladıkları kişiler ile ilgili şüphelenmelerini gerektirecek çeşitli sebepler vardır. Örneğin, Taşâbâdlı Mehmed, mahkemeye geliş tarihinden iki ay önce evinden çalınan pamuk ve demirleri için kayıta geçen şekliyle "*Maksud'dan zan iderim*" diyerek Kaşıkpınar köyünden Maksud'dan şüphelenmektedir. Çünkü Maksud ve eşi Mehmed'in evinde misafir olarak bir gece kalmışlardır. Bir gün sonra da Mehmed, evinden pamuk ve demirlerinin çalınmış olduğunu fark etmiştir. Mehmed'in neden iki ay beklediği belli değildir. Ama evinde konaklayan Maksud'un yaptığını düşünmektedir. Maksud ise pamuk ve demirleri çalmadığına yemin etmiş ve dava kapanmıştır. Maksud'un yemini davanın kapanması için yeterli görülmüştür (AŞS: 1, 5, 3). Bu örnekle ilgili olarak misafirin ev sahibinin eşyalarını çalması durumunda hadd cezası verilmediği de belirtilebilir (Menekşe, 1998: 83). İsmi daha önce geçen Beyzade Mustafa Bey belgeye göre, evinden çalınan eşyalar için başka bir hırsızlık olayıyla ilgili olarak hapsedilen Kulaksız Pir Dede'den şüphelenmektedir. Beyzade Mustafa Bey üç buçuk yıl gibi uzun bir süre sonra açtığı davada haklı çıkmıştır. Kulaksız Pir Dede, Karaevli köyünden Halil, Hüdaverdi ve Botur Mehmed ile Beyzade Mustafa'nın evine girdiklerini ve bir miktar eşyasını çaldıklarını itiraf etmiştir. Eşyanın bir kısmını Taşâbâdlı Piri Bey'e 10 koyuna satarken bir kısmı Halil'de kalmış bir kısmını da kendisi ziyan etmiştir. Ziyan ettiği eşyalar karşılığında Beyzade Mustafa Bey'e Karaevli köyündeki bahçesini ve dört dönümlük tarlasının tasarruf hakkını vermiştir (AŞS: 1, 24, 3). Kulaksız Pir Dede'nin suçunu itiraf etmesi ve mağdurun zararını tazmin etmesi önemlidir. Yine başka bir belgeye göre, Tatar köyünden Selime çaldığı tas ve tepsisini aynı köyden Abdülkadir'in tas ve tepsisine benzettiği için Abdülkadir'den davacı olmuştur. Ancak Selime eşyaların kendisinin olduğunu ve çaldığını ispatlayamamıştır. Abdülkadir'de çalmadığına yemin edince Selime belgede geçen ifadeyle "*muârazadan men*" edilmiştir (AŞS: 1, 24, 3). Başka bir belgede, Meydan-ı Sufla mahallesinden Muslu çaldığı 45 kuruşu için komşusu olduğu gerekçesi ile Köse Mustafa ve ailesinden şüphelenmiş ancak haklı çıkmamıştır (AŞS: 2, 53, 3).

Hırsızlık olaylarının mahkemeye getirilme sürecinde yerel idareciler de rol oynamışlardır. Ancak onlar, daha önce de belirtildiği gibi çoğunlukla doğrudan hırsız hakkında davacı olmuyorlardı. Fakat onların mahkemeye gelmesi ve olayları soruşturması çoğu olayın aydınlatılmasını sağlıyordu. Örneğin daha öncede ismi geçen Sancakbeyi Ahmed Paşa tarafından görevlendirilen Mehmed Ağa, Ladik Davud Paşa mahallesinden Ahmed hakkında mahkemeye gitmiştir. Ahmed mağdur konumundadır. Evinden eşyası çalınmıştır. Mehmed Ağa belgede geçen şekliyle "*mazannası kimdir suâl olunsun*" diyerek şüphelendiği bir kişinin olup olmadığını sorgulanmasını istemiştir. Ahmed de üveybabasından şüphelendiğini söylemiştir (AŞS, 4, 91, 2). Bu ve diğer örneklerde de gözlemlendiği gibi yerel idareciler direk hırsız hakkında şikâyetçi olmak yerine mağduru sanık statüsüne koyarak veya olayın soruşturulmasını isteyerek mahkemeye gelmişlerdir. Bu da fakihlerin sadece mağdurların davacı olmaları gerektiği kuralına uymaktadır.

Hırsızların çaldıkları eşyaları nereye sakladıkları ve mahkemenin bir hırsızlık olayını nasıl kovuşturduğu ile ilgili olarak Sultan Bayezid Han tabhanesinden (ocak ya da soba ile ısıtılan kışlık yer) eşyaları çalınan sipahiler İslam Bey ve Hasan Bey'in Sarı Mehmed hakkında açtıkları dava kaydı örnek olarak verilebilir. Sarı Mehmed, hırsızlık şüphesi ile yakalanmış ve eşyaların Taşâbâd'da gömülü olduğunu söylemiştir. Bu gömülü eşyaların merkeze getirilmesi ve olayın soruşturulması için naip atanmış ve belgede geçen şekliyle "*zeyl-i kitâbda mestûrû'l-esâmî olan ayan-ı kasaba ile*" yani güvenilir diğer kişilerle birlikte Sarı Mehmed'in evine gidilip mahkeme orada kurulmuştur. Sarı Mehmed, kuyu içine gömdüğü eşyaları bir çuval içinde mahkemenin huzuruna getirmiştir. Eşyalar incelendiğinde Sarı Mehmed iki feracenin çuvalın içinden kaybolduğunu söylemiştir. Daha sonra bu iki ferace eşyayı Taşâbâd'dan merkeze götürmekle görevli Murad Bey ve Ali Bey'e sorulduğunda iki feracenin kendilerinde olduğunu söyleyerek feraceleri getirip çalınan eşyaların içine koymuşlardır. Murad ve Ali beylerin feraceleri daha önce niçin eşyalar içine koymadıkları anlaşılammaktadır. Daha sonra tekrar Sarı Mehmed'e kayıta geçen şekliyle; "*daha ziyâde nesne var mıdır deyü suâl olundukda kuyu içinde defn eyledüğüm esbâbda bunlardan gayri bir şey dahi yokdur*" diyerek çıkarılan eşyadan başka bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Sarı Mehmed kuyuya gömdüğü bütün eşyayı getirdiğini söylemiştir (AŞS: 1, 21, 1). Muhtemelen bu eşyalar da sahiplerine teslim edilmiştir. Hırsızın çalınan eşyaları kuyuya gömmesi ve kuyudan eşyaların çıkarılması, sayılması ve merkeze getirilmesi için naip atanması ve Sarı Mehmed'den olayın soruşturulması önemlidir.

Mahkemenin bir hırsızlık olayını nasıl kovuşturduğu ile ilgili bir başka örnekte, Köyceğiz mahallesinden Mahmud Bey, evinden çalınan eşyalar için aynı mahalleden Mehmed hakkında davacı olmuştur. Çünkü çalınan eşyalar Mehmed'in evinden çıkmıştır. Mehmed inkâr etse de Şeyh Kırık mahallesinden Himmet ve Hüseyin ile Gökmedrese mahallesinden Ömer, eşyaların Mahmud Bey'in olduğunu ve çaldığını doğrulamışlardır. Mehmed'in iyi veya kötü hali mahalleliye sorulduğunda Yakup Beşe ve Mehmed Beşe iki yıl önce karşılaştıkları bir olayı anlatmışlardır. Mehmed'le birlikte Diyarbakır'dan Amasya'ya gelirken yanlarında olan Mehmed Çelebi 32 kuruş parası ile birlikte eşyalarını çaldırması ve eşyalar Mehmed'de bulunmuştur (AŞS: 10, 88, 2). Her ne kadar iki yıl önce meydana gelen bu olay,

Mehmed'in Mahmud Bey'in eşyasını çaldığını göstermese de Mehmed'in hırsızlık töhmeti altına girmesine yetmiştir. Mehmed ile ilgili bir başka dava kaydı daha vardır. Eskikethüda mahallesinden Ververe isimli zimmiye de evinden çalınan eşyaları için Mehmed'i suçlamıştır. Mahkemece evine gidilip çalınan eşyalar teftiş edildiğinde eşyaların bir kısmı bulunmuştur. Yine Mehmed inkâr etse de mahalleden Mehmed ve Murad eşyaların Ververe'ye ait olduğunu doğrulamışlardır (AŞS: 10, 92, 1). Hakkında başka bir dava daha olmuş olmalı ki Mütesellim Mustafa Ağa kaimmakamı Ali Ağa başka bir belgede Mehmed'in Ververe ve Mahmud'dan çaldığı eşyaların bir kısmını yine mahkemede hazır olan Mehmed Beşe'ye verdiği ile ilgili bir cevap verdiğini dile getirmektedir. Ali Ağa mahkemeden Mehmed Beşe'nin soruşturulmasını istemiştir. Mehmed Beşe'nin evine gidilip eşyası kontrol edilmiş ve çalınan eşyalara dair bir şey bulunamamıştır. Mahalle ahali de iyi haline şahitlik etmiştir (AŞS: 10, 90, 2). Bu örnek üzerinden öncelikle sanığın evinde bulunan eşyaların Mahmud Bey'in olduğu şahitler ile ispatlanmıştır. Daha sonra hırsızlıkla suçlanan Mehmed'in iyi ve kötü hali mahalleliye sorulmuştur. Çünkü sanığın daha önce hırsızlık suçu işleyip işlememesi, ahalinin iyi veya kötü haline şahitlik etmesi mahkemenin alacağı kararda etkili olmaktadır. Ayrıca sanığın verdiği isimler de mahkemece araştırılmıştır. Mehmed ile ilgili diğer davada da yine evinden çıkan eşyalardan Ververe'ye ait eşyaların da olduğu doğrulanmıştır. Bu ve diğer örneklerden anlaşıldığına göre, çaldıkları eşyaları ne yaptıkları konusunda hırsızlar sorgulanmışlar ve bulunan eşyalar sahiplerine iade edilerek onların zararları giderilmeye çalışılmıştır. Bu örnekler mahkemenin hırsızlık olaylarını nasıl soruşturduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Hırsızlık suçunun kovuşturulmasında mahkemeye yardımcı olanların başında yerel idareciler gelmektedir. Suçların mahkemeye yansımada, olayların soruşturulmasında ve açığa çıkmasında büyük rol oynamışlardır. Kayıttan anlaşıldığına göre, Mütesellim Ali Ağa tarafından görevlendirilen Ömer Çelebi, Gelgiras köyünden Hatice'nin çalınan sepet sandığının sorgulanması için tüm köy halkı hakkında davacı olarak mahkemeye gitmiştir. Mahkemede, sepeti Ahmed ve Mustafa aldıklarını itiraf edince mahkemece kendilerinden başka birinin olayla alakasının olup olmadığı sorgulanmış ve onlar da Sarhoş Mehmed Paşa'nın oğlu Ahmed'in kölesi Ali'nin de onlarla birlikte olduklarını söylemişlerdir (AŞS: 4, 13, 1). Bu örnek, herhangi bir hırsızlık olayında bizzat mağdurların mahkemeye gittiği gibi yerel idarecilerin de olayı soruşturmak üzere mahkemeye gittiklerini göstermektedir. Ömer Çelebi'nin yaptığı suç duyurusu üzerine Hatice'nin sepetini çalanlar ortaya çıkmıştır. Ayrıca köylerinde yaşanan bir hırsızlık vakası için tüm köy halkı sorumlu tutulmuştur. Yine başka bir belgede, Sancakbeyi Ahmed Paşa tarafından görevlendirilen Mehmed Ağa, Alevi köyünden İbrahim'in evine girilip eşyasının çalındığı gerekçesi ile İbrahim hakkında suç duyurusunda bulunmuştur. İbrahim mahkemede eşyasının çalındığını ve çalınan eşyaları Firoz köyünden Ahmed ve eşi Reyhan ile Alevi köyünden Yakup'un elinde bulduğunu söylemiştir. Onlar da itiraf etmişler ve çaldıkları eşyayı sahibine iade etmişlerdir (AŞS, 4, 80, 3; 83, 1). Benzer iki olayda iki farklı uygulama göze çarpmaktadır. İlk örnekte tüm köy halkı hakkında suç duyurusunda bulunulurken ikinci örnekte malı çalınan kişi hakkında suç duyurusunda bulunulmuştur. Kayıтта, çalınan eşyaları için İbrahim'in bizzat kendisinin neden suç duyurusunda bulunmadığı belli değil iken olayı bir yerel idarecinin mahkemeye getirmesi önemlidir. Tüm köy halkının sorumlu tutulduğu bir başka dava kaydında, Mütesellim İsmail Ağa tarafından görevlendirilen Yusuf Ağa, Türkmenlerin Kale köyünde çaldığı bir koyunun sorgulanması için tüm köylüden davacı olmuştur. Köylüler, koyunun buğday kuyusuna düştüğünü kuyudan çıkartıp sahibine teslim ettiklerini söylemişlerdir (AŞS, 5, 5, 3).

Yerel idareciler tarafından ortaya çıkarılan başka bir hırsızlık olayı da Çingeneler ile ilgili dava kaydıdır. Belgede, Çingenelerden Yusuf, Mehmed, Ali, Veli ve Hasan; Çorum kazası Akarbük köyünden Ömer Bey, Ortapare kazası Göynücek köyünden Hüseyin ile Yağmur köyünden el-Hacc Ali'nin evlerine girip iki yüz kuruşluk eşyasını çalmışlardır. Sancakbeyi Süleyman Paşa tarafından görevlendirilen Ahmed Ağa, sipahi Piri Bey ile birlikte hırsızların peşine düşmüş ve onlara Zile Ayvalı köyünde ulaşmıştır. Bazısı kaçsa da bir kısmını ele geçirmiştir. Çalınan eşyalar da üzerlerinde çıkmıştır. Bunun için Ahmed Ağa mahkemeye suç duyurusunda bulunmuş yakaladıkları hırsızlar da suçlarını itiraf etmişlerdir (AŞS: 5, 61, 2). Bir başka belgede, Zire köyünden Mehmed Beşe, aynı köyden Abdi'yi evinden eşyasını çalmakla suçlamıştır. Abdi ise eşi Fatma ile birlikte Mehmed Beşe'nin evine girdiklerini ve eşyasını çaldıklarını itiraf etmiştir. Ancak soruşturma burada kapanmamıştır. Sancakbeyi Ahmed Paşa tarafından görevlendirilen Mahmud Ağa Kurnaz köyünden Hasan'ın ve Değirmen Deresinden Mehmed'in de Abdi ile birlikte oldukları gerekçesi ile mahkemeye gelmiştir. Ancak şahıslar kabul etmemişler Abdi'de onlarla birlikte olmadığını söylemiştir (AŞS: 4, 52, 2; 4, 52, 3; 4, 65, 1).

Mağdurlar şüphelendikleri kişileri dava etmek için mahkemeye geldikleri gibi şüphelenmedikleri kişiler hakkında da davacı olmadıklarını söylemek için mahkemeye gelmişlerdir. Örnek belgeden anlaşıldığına göre, Kamereddin mahallesinden Yusuf'un mahkeme tarihinden iki gün önce bir miktar eşyası çalınmıştır. Yusuf ise Seyfeddin, Kamereddin ve Hızır Paşa mahallelileri ile bu konuda davasının olmadığını söylemek için mahkemeye gelmiştir (AŞS: 7, 30, 4; 31, 1; 2). Bu örnekte de olayla ilgili tüm mahallelinin

sorumluluk altına girdiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Yine buna benzer bir başka örnek belgede Tokatlı Yusuf, Ezinepazarı köyünde konakladığı bir gece çalınan eşyası için köylüden davacı olmamıştır (AŞS: 7, 32, 1). Başka bir belgede, Yavru köyünden el-Hacc Receb çalınan eşyası için aynı köyden Hüseyin ve Mehmed hakkında davacı olmuştur, diğer köy ahalisi ile davasının olmadığını belgede dile getirmiştir (AŞS: 11, 22, 1; 11, 25, 3).

Mahkemenin suçlu hakkında bir ceza vermesi için suçlanan kişinin hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde suçu işlediğinin ispat edilmesi gerekmektedir. Suçun ispatı için iki yöntem vardır, biri ikrar ve itiraf ve diğeri ise "beyyine" yani kanıttır. Bu suçta da kanıt iki kişinin suçun işlendiğine dair şahitlik etmesidir. Ancak, incelenen hırsızlık olaylarının hiç birinde doğrudan hırsızlık olayına şahitlik eden olmamıştır. Onun yerine çoğunlukla çalınan malın davacıya ait olup olmadığı veya malı çaldırıp çaldırmadığı konusunda şahitlik edilmiştir. Bir de daha önemlisi mahalleli veya köylünün sanığın iyi veya kötü haline şahitlik etmesi ki bu durum, sanığın suçu işleyip işlemediğinin anlaşılmasında önemli bir etken olmuştur. Şüphelilerin hepsi suçlandıkları suçlarla ilgili töhmet altında bırakılmıştır. Onları bu töhmetten kurtaracaklar yine mahalleli veya köylüleridir. Örneğin Kurşunlu mahallesinden Mustafa Çelebi aynı mahalleden Ali hakkında evinden çalınan eşyaları için davacı olmuştur. Ali yapmadığına yemin etmiş ve iyi ve kötü hali mahalleliye sorulunca el-Hacc Pir Ali, el-Hacc Mehmed, Mehmed Ağa ve Mehmed Çelebi ve diğerleri "mezbûr Ali doğru ve müstakim kimesnedir ve töhmet-i sâbıkası yokdur yigirmi ve otuz seneden mütecâvizdir mezbûr Ali mahallemizde sâkin olub elinden ve lisânından bir kimesne rencide olmamışdır mezbûr Ali'ye keflil oluruz" diyerek Ali'nin üzerinden hırsızlık töhmetini kaldırmışlardır (AŞS: 5, 44, 2).

Mahkeme, hırsızlık olaylarını kovuştururken, suçun tüm şartları ile ortaya çıkmasına özen göstermiştir. Bunun için de gerek mahkemeye başvuranlar gerekse şüpheliler hakkında ayrıntılı sorgulamalar yapılmıştır.

SONUÇ

Osmanlı hukukunda hadd suç ve cezaları içine giren hırsızlık suçu, 1625-1650 yılları arasında kapsayan Amasya mahkeme kayıtlarına göre değerlendirilmeye çalışıldı. Belgelerde, suça verilen hadd veya ta'zir cinsinden bir ceza türüne rastlanılmamıştır. Bu bakımdan çalışmada, daha çok suçun unsurlarının oluşması, mahkemeye yansması, mahkemece soruşturulması konusu işlenmiştir.

Suçun faili tarafından kasıtlı, gizlice ve gece işlenmesi, maddi unsuru olan çalınan mal ve mahkemenin suçu kovuşturması ve ceza konuları sicillerden örneklerle değerlendirilmeye çalışılmıştır. Öncelikle hadd cezasının uygulanabilir olması için suçun bütün unsurları ile oluşması gerekir. Bu sebeple mahkemeye başvuranlar tarafından suçu meydana getiren unsurlar ayrıntılı bir şekilde belirtilirken şüpheliler bu unsurlardan kurtulmanın yollarını aramışlardır. Çoğunlukla suçlular, bu yönde şartların tamamlanmasını engelleyecek bir takım gerekçelerle mahkemede kendilerini savunmuşlardır. Böylece hadd cezasından kurtulacaklarını düşünmüşlerdir. Bilinen bir gerçekte Osmanlı'da el kesme gibi hadd cezasının çok nadiren uygulanmasıdır. Genellikle hırsızlık suçuna para, kürek, hapis gibi ta'zir cinsinden cezalar verilmiştir.

Olaylar çoğunlukla mahkemeye bizzat mağdurlar tarafından yansıtılmıştır. Aynı zamanda yerel idarecilerinde bu tür davalarda aktif rol aldıkları söylenebilir. Yerel idarecilerin özellikle mağdurların sorgulanmasını sağlaması çoğu hırsızlık olayının açığa çıkmasını sağlamıştır.

KAYAKÇA

Amasya Şer'iyeye Sicilleri, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

AKGÜNDÜZ, Ahmet (1990). *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri*, I-III, İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.

AVCI, Mustafa (2004). *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları.

BARDAKOĞLU, Ali (1998). "Hırsızlık", *Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XVII, s. 384-396.

BATMAZ, Eftan Şükrü (1996). "Osmanlı Devleti'nde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış", *OTAM*, VII, s. 1-9.

BİLMEN, Ömer Nasuhi (1968). *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstâlâhât-ı Fikhiyye Kâmusu*, III.

BOR, Metin (2009). *Ebu Hanıfeye Göre Hırsızlık Suçu ve Cezası*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

CİN, Halil, Ahmet Akgündüz (1989). *Türk Hukuk Tarihi*, I, Konya: Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

DEVELLİOĞLU, Ferit (2001). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul (2012). *Şeyhülislam Ebusuud Efendi Fetvaları Kanuni Devrinde Osmanlı Hayatı*, İstanbul: Kapı Yayınları.

GÖYÜNÇ, Nejat (1967). "Osmanlı Ceza Hukuku İle İlgili Belgeler", *Belgelerle Türk Tarih Dergisi*, I/3, s. 40-42.

İPŞİRLİ, Mehmet (1982). "XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, S. XII, s. 203-248.

KANKAL, Ahmet (1993). "Osmanlı Ceza Hukuku İle Alakalı İlginç Bir Belge", *OTAM*, S. 4, s. 197-201.

Maide 5/38.

MENEKŞE, Ömer (1998). *17. Ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hırsızlık Suçu ve Cezası*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

SAMİ, Şemseddin (1314). *Kamus-i Türki*, İstanbul: Çağrı Yayınları.

ÜÇÖK, Coşkun (1948). "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. IV/1-4.